

Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta managementu v Jindřichově Hradci

Systemy důchodového zabezpečení

Vypracoval: Vladimír Šťastný

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jaroslava Sedláková, Ph.D.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a všechny citace a parafráze řádně vyznačil v textu. Veškerou použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Praze, dne 23. 4. 2007

Anotace

Systemy důchodového zabezpečení

Cílem práce je popis a analýza důchodového systému v České republice, porovnání se systémy v ostatních zemích, z nichž největší pozornost je věnována slovenskému důchodovému systému. Teoreticko-metodologická část popisuje problém dlouhodobé udržitelnosti důchodového systému v kontextu nepříznivého demografického vývoje.

Nejvýznamnější část obsahuje důsledek důchodové reformy.

OBSAH

1. DŮCHODOVÝ SYSTÉM – TEORIE A POJMY	- 2 -
1.1. TYPY PENZIJNÍCH SYSTÉMŮ.....	- 2 -
1.2. PILÍŘE DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU	- 2 -
1.1.1. První pilíř	- 2 -
1.1.2. Druhý pilíř.....	- 3 -
1.1.3. Třetí pilíř	- 3 -
1.3. PROVOZOVATEL DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU	- 3 -
1.4. FINANCOVÁNÍ PENZIJNÍHO SYSTÉMU.....	- 4 -
1.1.4. Metoda průběžného financování.....	- 4 -
1.1.5. Metoda kapitálového financování.....	- 6 -
1.1.6. Porovnání kapitálové a průběžné metody financování.....	- 8 -
2. DŮCHODOVÝ SYSTÉM V ČR.....	- 9 -
2.1. VARIANTY JEDNOTLIVÝCH POLITICKÝCH STRAN NA REFORMU DŮCHODOVÉHO SYSTÉMU	- 12 -
2.1.1. Varianta ČSSD: NDC systém	- 12 -
2.1.2. Varianta KDU-ČSL : Částečné dobrovolné vyvázání (opt-out)	- 13 -
2.1.3. Varianta KSČM.....	- 15 -
2.1.4. Varianta ODS: Rovný důchod	- 15 -
3. DŮCHODOVÝ SYSTÉM V ZAHRANIČÍ.....	- 16 -
3.1. SYSTÉM DŮCHODOVÉHO ZABEZPEČENÍ V POLSKU.....	- 16 -
3.2. SYSTÉM DŮCHODOVÉHO ZABEZPEČENÍ V MAĎARSKU	- 17 -
3.3. SYSTÉM DŮCHODOVÉHO ZABEZPEČENÍ V RUSKU	- 18 -
3.4. SYSTÉM DŮCHODOVÉHO ZABEZPEČENÍ V USA	- 18 -
3.5. SYSTÉM DŮCHODOVÉHO ZABEZPEČENÍ NA SLOVENSKU.....	- 19 -
3.5.1. Vývoj reformy na Slovensku.....	- 19 -
3.5.2. První pilíř	- 20 -
3.5.3. Kapitalizační (druhý) pilíř.....	- 20 -
3.5.4. Reforma doplňkového důchodového pojištění	- 21 -
4. POROVNÁNÍ ČR A SR	- 22 -
4.1. POROVNÁNÍ ZÁKLADNÍCH UKAZATELŮ	- 22 -
4.1.1. Změny ve struktuře obyvatelstva do roku 2002.....	- 22 -
4.1.2. Financování.....	- 23 -
4.1.3. Výpočet a výše starobního důchodu.....	- 24 -
4.1.4. Penzijní připojištění.....	- 25 -
4.2. PLÁNY V ČR A ZMĚNY NA SLOVENSKU.....	- 26 -
4.2.1. Saldo systému	- 27 -

4.2.2. <i>Náhradový poměr</i>	- 28 -
5. ZÁVĚR	- 30 -
6. LITERATURA	- 32 -

Úvod

Téma systémů důchodového zabezpečení a jejich reforem je stále diskutovanější, a to jak na odborném, tak i politickém poli. Původ této popularity můžeme hledat ve třech rovinách. Za prvé, státní penzijní systémy tvoří významnou část veřejných financí. Druhým důvodem je hmatatelný vliv těchto systémů na životní úroveň každého jednotlivce. Posledním prvkem, který spustil nebývalý zájem o tuto problematiku i mezi běžnými lidmi, je postupné doléhání demografického vývoje na průběžně financované důchodové systémy.

Oblasti střední a východní Evropy prošly stejným společenských i ekonomickým vývojem. Všechny zdědily penzijní systémy nekompatibilní s novým uspořádáním společnosti a perspektivu stárnoucí populace v budoucnosti. Z důvodu shodné startovní pozice v této oblasti je možná vzájemná komparace opatření, které jednotlivé státy přijaly, nebo plánují přijmout v zájmu zvratu negativních trendů v hospodaření svých penzijních systémů. Předpoklad stejných startovních podmínek hraje ještě výraznější roli v případě České republiky, která tvořila několik let společný stát se Slovenskem, spolu s jedním důchodovým systémem. Na následujících stránkách se snažím zhodnotit vliv penzijních systémů na ekonomiku, jejich budoucí perspektivu a kvantifikovat a porovnat uskutečněné i navrhované reformní opatření.

První stránky obsahují teoretické minimum z oblasti důchodového systému a vymezení základních pojmů. Následující kapitoly popisují český systém důchodového zabezpečení a systémy ve vybraných zemích, z nichž největší pozornost věnuji slovenskému důchodovému systému. Hlavní myšlenku této bakalářské práce obsahuje poslední část, ve které se věnuji porovnání systémů a reforem v České a Slovenské republice.

První část kapitoly se věnuje komparaci důchodových systémů, podle mikro a makroekonomických kritérií, jakými jsou například podíl penzijního systému na HDP, hospodaření systému, financování, míra náhrady, dependency ratio apod.

Druhá část se zabývá porovnáním uskutečněných (případně plánovaných) reformních kroků a výhledu do budoucna obou systémů. Téma vývoje důchodového systému se zčásti překrývá s tématem reforem, proto členění kapitoly na tyto dva celky má pouze orientační charakter.

1. Důchodový systém – teorie a pojmy

1.1. Typy penzijních systémů

Obsahem této kapitoly je popis základního rozdělení penzijních systémů, metod jejich financování a stručná charakteristika výhod a nevýhod různých systémů.

Mezi kritéria, podle kterých je možné penzijní systémy klasifikovat, mají významné postavení následující:¹

- provozovatel systému :
  - a) veřejný
  - b) soukromý sektor
- způsob financování :
  - a) Pay-As-You-Go (PAYG),
  - b) částečně fondový přístup,
  - c) čistě fondový přístup,
  - d) zdánlivě fondový přístup

1.2. Pilíře důchodového systému

Zajištění jedinců ve stanovených sociálních událostech (např. odchod do důchodu) bývá ve většině zemí realizována pomocí třech rovin důchodového systému, tzv. pilířů důchodového systému.²

1.1.1. První pilíř

Základní všeobecný důchodový systém – je zajišťován státem nebo veřejnými institucemi v zájmu státu a ve většině případů se vyznačuje povinným členstvím, zahrnutím veškerého obyvatelstva a státní garancí za jeho fungování. Financování pilíře probíhá obvykle průběžným způsobem a metody stanovení výšky dávek jsou stanoveny rozličnými metodami. V zásadě se uplatňují dva typy konstrukcí, a to jednosložková a dvousložková.

---

¹ Vladimír Bezděk: Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky

² Gregorová Zdeňka: Důchodové systémy

1.1.2. Druhý pilíř

Doplňkové důchodové systémy – představují nadstavbu, v rámci které je možné poskytovat dávky zabezpečující vyšší úroveň, než může poskytnout základní důchodový systém. Na rozdíl od základního všeobecného důchodového systému vznikají tyto systémy ze soukromé iniciativy a účast v nich je většinou dobrovolná. V praxi existují dvě různá řešení implementace 2. pilíře. První z možností je jeho postavení vedle základního důchodového systému. To znamená, že je možné vyvázat se ze základního systému a jeho účel nahradit právě doplňkovým systémem, který zajistí kromě standardu základního systému další plnění navíc. Druhou možností je postavit druhý pilíř nad rámec základního systému, potom se jedná o nadstavbu základního důchodového systému. Financování doplňkových důchodových systémů probíhá většinou kapitálovou metodou.

1.1.3. Třetí pilíř

Jedná se o osobní důchodové spoření jednotlivců. V zásadě jde o soukromoprávní vztahy mezi občany a institucí, ve které si spoří na důchod. To znamená, že stát může zasáhnout vytvořením právního rámce, nemůže ale ovlivňovat samotnou obchodní politiku té dané soukromé společnosti. Ta v případě ekonomických problémů nemusí být schopna plnit své závazky vůči klientům.

1.3. Provozovatel důchodového systému

Provozování systému důchodového zabezpečení může být ve všeobecnosti poskytováno státem, soukromým sektorem nebo jejich vzájemnou kombinací. V mezinárodním měřítku existují výrazné rozdíly v poměru mezi soukromými a veřejnými pilíři penzijních systémů. Tento poměr se liší v závislosti na specifické situaci konkrétní země a v neposlední řadě na tradicích a historii systému.

V případě systému provozovaného státem je vláda zodpovědná za výběr příspěvků a výplatu důchodů. Vláda volí mezi dvěma typy státních penzí. První je tzv. paušální penze, kdy všichni důchodci mají nárok na stejnou dávku, bez ohledu na to, jakou měrou do systému během aktivního věku přispívali. Odlišný přístup představuje koncepce důchodu závysejícího na výši příjmů, která zohledňuje minulé příjmy pracujících.

Soukromé penzijní systémy se vyznačují zodpovědností privátního sektoru za výběr

příspěvků a výplatu důchodů. Tento proces může probíhat dvěma způsoby. Buď se zodpovědnost za soukromou část penzijního systému přesune na zaměstnavatele nebo si občané sami spoří po dobu své ekonomické aktivity na vlastních účtech, které jsou spravované penzijními fondy.

1.4. Financování penzijního systému

Důchodové systémy je možné financovat, buď ze státního rozpočtu nebo ze zdrojů vytvořených z příjmů účelových plateb stanovených subjektů – z pojistného. Pokud je důchodový systém financovaný přímo ze státního rozpočtu, jde o tzv. *důchodové zabezpečení*. Stát vytváří prostředky na výplatu dávek formou přerozdělování státního rozpočtu. Jakmile je systém financovaný ze zvláštního fondu, vytvořeného z přímých účelově určených plateb pojistného od tzv. pojištěnců, nazývá se tento systém jako *důchodové pojištění*.³ Při pojistném typu důchodového systému můžeme rozlišovat mezi dvěma typy financování. Průběžným financováním a kapitálovým financováním.

1.1.4. Metoda průběžného financování

Metoda průběžného financování Pay-As-You-Go (PAYG) je v Evropě poměrně rozšířená a využívá se hlavně při financování základního důchodového systému v případech, kdy je tento systém povinný pro všechny pojištěnce za stejných podmínek. Povinná účast na důchodovém systému za jednotných podmínek snižuje operativní náklady nutné na provoz systému.

Jak už název napovídá, princip PAYG spočívá v mezigenerační solidaritě a redistribuci prostředků. Dávky v daném období jsou vypláceny přímo z příspěvků ekonomicky aktivních lidí (pojištěnců) vybraných v tomto období. Plátcí odvodů jsou motivováni příslibem, že na jejich důchody bude přispívat další generace, tzn. že peníze, které odvedli jim budou v podobě penzí vyplacené zpět. Fungování tohoto systému je tedy přímo závislé na poměru mezi počtem plátců do systému a počtem pobírajících důchody. Kvůli silné mezigenerační solidaritě je tento způsob financování velmi citlivý na demografické změny a vývoj produktivních schopností ekonomicky aktivní populace. V situaci, kdy index závislosti (definovaný jako podíl důchodců na celkové populaci) stoupá, se začínají objevovat problémy

---

³ Gregorová Zdenka: Důchodové systémy

s financováním penzí. Při tomto způsobu financování není možné počítat se zhodnocováním prostředků pomocí kapitálových výnosů, protože odvedené peníze jsou okamžitě vyplaceny důchodcům. Tento fakt neplatí při PAYG systému s tzv. nárazníkovým fondem.⁴ Jde v zásadě o normální PAYG systém, který dosahuje finančních přebytků, které jsou investované na kapitálovém trhu a přinášejí do systému dodatečný úrokový výnos použitý na spolufinancování penzijních dávek. Z předcházejícího textu je zřejmé, že PAYG trpí množstvím nedostatků. To ale neznamená, že jeho použití nepřináší žádné výhody. Problém s jeho udržitelností vzniká hlavně změnou podmínek, ve kterých systém pracuje.

Výhody metody průběžného financování

Může fungovat okamžitě, bezprostředně po zahájení činnosti je možné vyplácet dávky. Není zapotřebí časový odklad na to, aby byly vytvořeny dostatečné zdroje na výplatu důchodů. Schopnost samoregulace - v případě, že jsou příspěvky stanovené procentuální sazbou ze mzdy, roste s výškou mezd i výška důchodů.

Nevýhody metody průběžného financování

Povinná účast a stejné podmínky omezují možnost vlastního výběru a mohou vést ke snížení individuální dosažené životní úrovně. PAYG systém často upřednostňuje podprůměrně příjmové jedince, tj. prosazuje redistribuci prostředků v rámci jedné generace – intragenerační solidarita.

Po zavedení systém funguje jako pyramidová hra – ekonomicky aktivní lidé odvádějí část svého příjmu jako okamžitý zdroj prostředků na penzi důchodců. Jako protihodnota jejich odvodů vystupuje nejistý slib, že se o ně stát v budoucnu v nějaké míře postará.

PAYG systémy často podporují předčasné odchody do důchodu, což v dnešní demografické situaci ještě prohlubuje vznikající nerovnováhu mezi plátcí a pobírajícími důchodů.

---

⁴ Vladimír Bezděk: Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky

Kvůli výše popsaným problémům se mnohé státy snaží různými způsoby zmírnit nevýhody průběžného financování důchodového systému. V zásadě je možné uvažovat o dvou alternativách.⁵

První možností je přejít na tzv. *částečný fondový přístup*, který kombinuje PAYG a čistě fondové financování. Takový systém většinou obsahuje dva povinné pilíře, jeden pilíř financovaný způsobem PAYG a druhý pilíř založený na plně fondovém přístupu.

Druhou alternativou v boji proti problémům PAYG představuje systém nazývaný *NOTIONAL FUNDING*. Snaží se zkombinovat výhody průběžného a kapitálového financování. Fakticky jde o klasické PAYG financování, kdy odvedené peníze jsou okamžitě vyplaceny současným důchodcům. Podstatná změna spočívá ve způsobu určení výše penze, který naopak napodobuje plně fondový přístup. Každý účastník má v rámci notional funding systému svůj individuální virtuální účet, na který se mu v průběhu aktivního života shromažďují jeho příspěvky zhodnocující se v čase a v závislosti na tzv. hypotetické míře výnosnosti systému. Hypotetické proto, protože nepředstavují tržní míru výnosnosti – nejčastěji je definována jako míra růstu základu, ze kterého jsou vyplácené příspěvky.

Výše penze v okamžiku odchodu jedince do důchodu závisí přímo na celkových hypotetických úsporách na jedincově účtu.

Mezi nejvýznamnější přínosy tohoto systému patří především posílení vztahu mezi odvedenými financemi a výší penze, což zvyšuje motivaci poctivě platit pojistné a odstraňuje deformaci trhu práce, způsobované průběžným systémem.

Pravdou ale zůstává, že navzdory těmto výhodám zavedení virtuálních účtů neřeší deficitní financování PAYG systému a navýšení přináší problém, z čeho financovat zhodnocování příspěvků.⁶

1.1.5. Metoda kapitálového financování

Tímto způsobem financování se z vybraných příspěvků vytváří fond, který je po určité době schopen krýt náklady na vyplacené dávky. Vytvořený kapitál je možné investovat a

---

⁵ Vladimír Bezděk: Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky

⁶ Chren Martin – Švejna Ivan: Důchodková reforma po Slovensky

výnosy z investic následně využít v důchodovém systému, například na krytí nákladů vznikajících v souvislosti s vyplácením penze, na snížení placených příspěvků, nebo na zvýšení úrovně vyplacených dávek. Základní výhodou systému starobního důchodového spoření (kapitalizace) oproti systému průběžného financování je vyšší reálná výnosnost aktiv, do kterých jsou důchodové úspory investované, v porovnání s růstem mzdové báze. Plně fondové financování tedy přináší závislost výše penze jedince na objemu příspěvků, které si naspořil a na dlouhodobé míře výnosu z aktiv penzijního fondu. Tím pádem se odsouvá do pozadí jak mezigenerační, tak i intragenerační solidarita a garance fondů spočívají na řádné investiční činnosti a dosahované kapitálové výnosnosti.

Výhody metody kapitálového financování

Každý účastník může očekávat, že dostane po odchodu do důchodu zpět to, co formou příspěvků do systému vložil. Oproti PAYG systému má kapitálové financování vyšší imunitu vůči politickým zásahům. Vlastnická práva – každý občan nadále vlastní odvedené prostředky, které se sbírají a zhodnocují na jeho osobním účtu důchodového spoření. V případě smrti přechází tyto peníze na jeho dědice a to např. ve formě hotovosti. Zohledňuje individuální potřeby a preference každého účastníka – věc svobodné volby jednotlivce v jaké výši bude platit příspěvky, za jaké období je bude odvádět, tj. věk odchodu do důchodu taktéž záleží na individuálním rozhodnutí. V praxi se situace řeší tak, že občan při předčasném odchodu do důchodu je povinen mít naspořenou sumu, za kterou si může okamžitě koupit doživotní důchod alespoň v minimální výši. Často přitom může použít i prostředky z dobrovolného důchodového spoření. Systém osobních účtů důchodového spoření spravovaných soukromými důchodovými společnostmi znamená akumulaci dlouhodobých zdrojů v ekonomice. Když tedy důchodové spoření trvá mnoho let, důchodové společnosti mohou investovat do projektů s dlouhodobou návratností. Tím podpořit svou investiční aktivitou rozvoj kapitálových trhů.

Nevýhody metody kapitálového financování

Neschopnost chránit příjemce dávek před důsledky inflace – dávky jsou odváděny z příspěvků placených v minulosti, případně přírůstkem kapitálových investic, ale bez vztahu

k míře inflace a růstu životní úrovně. Vyžaduje dlouhý čas na to, aby začal plnit svou funkci, tj. poskytovat dávky. Riziko kapitálových trhů – riziko fluktuace míry výnosnosti dosahované penzijními fondy. V důsledku nevýhodných investic může systém vykázat zápornou míru zhodnocení vkladů a teoreticky se v konečném důsledku může stát insolventním. Riziko dlouhověkosti – penzijní úspory mohou být vyčerpány ještě za života jedince (neplatí však pro doživotní anuitu). PAYG je vůči tomuto riziku dokonale imunní.

1.1.6. Porovnání kapitálové a průběžné metody financování

Pokud se za hlavní úkol důchodového systému považuje garance příjmů důchodců, potom by mělo být preferováno méně rizikové uspořádání, za které je považováno průběžné financování – garantuje reálnou úroveň dávek a udržení určité úrovně příjemcových dávek.

Exaktně rozhodnout o výhodnosti či nevýhodnosti průběžného nebo kapitálového financování je možné na základě porovnání míry výnosnosti obou způsobů. Za předpokladu konstantního růstu populace a mezd platí tzv. AARONOVA PODMÍNKA.⁷

$$(1 + r) < (1 + \gamma)(1 + n)$$

Kde r představuje tržní úrokovou míru, γ růst mezd a n růst populace. Jakmile platí tato nerovnost, tj. součet růstu příjmů obyvatelstva a růstu populace je větší jak výnosy z investic, výhodnější je průběžné financování. Naopak, kapitálový způsob financování je přínosný v případě, jakmile investiční výnosy přesahují růst mezd a populace. Jinými slovy tehdy, když daná země zaznamenává rychlý ekonomický růst a zároveň má poměrně mladou populaci.

---

⁷ Steurer Miriam: Extending the Aaron Condition for alternative Pay – As – You – Go Pension System

2. Důchodový systém v ČR

Před rokem 1989 chudoba oficiálně neexistovala, přesto se situace občanů s nízkými příjmy neřešila systematickým způsobem a docházelo k redistribuci, která byla ve velké míře náhodná a ve svém důsledku nespravedlivá. Soustava sociálního zabezpečení zděděná z dob ČSSR časem přestávala vyhovovat aktuálnímu vývoji a nedokázala pružně reagovat na fungování a následky nově nastupujícího ekonomického směřování státu. Hlavní nedostatky této soustavy se dají shrnout do následujících bodů:⁸

- Důchodový systém nepočítal se změnami v demografické struktuře obyvatel
- Soustava dávek byla nepřehledná a složitá – koexistence téměř šedesáti druhů dávek
- Neexistovala ochrana systému proti možnému zneužívání jeho relativně mírných podmínek.
- Systém neumožňoval zajistit se vlastním přičiněním pro případ sociálních událostí.
- Stejně tak nepovoloval individuální rozhodování o odchodu do starobního důchodu.
- Výše důchodů se odvíjela od posledních pěti let pracovní činnosti, nezohledňovala se tedy celoživotní úroveň pracovních příjmů.

Výsledkem minulého vývoje byl tedy rozporuplný a nespravedlivý systém s příliš velkoryse nastavenými parametry pro vznik nároku a se zabudovanými rozsáhlými mechanismy sociální redistribuce. Navíc obsahoval mnoho omezení a málo podnětů k individuálnímu úsilí.⁹

Základním koncepčním dokumentem sociální reformy se stal Scénář sociální reformy zveřejněný v září 1990. V oblasti politiky sociálního zabezpečení:

- určoval povinnost státu pokrývat jen nejzákladnější potřeby občanů, a to formou dávek a služeb (stát coby poslední záchytná síť)

---

⁸ Krebs V a kol.: Sociální politika

⁹ Gomulka S.: Pension problem and Reforms in the Czech Republic, Hungary, Poland and Romania

- konstatoval nutnost vytvoření jednotného státního systému sociálního zabezpečení pro všechny občany, zahrnující nemocenské i důchodové zabezpečení s možností individuální či skupinové iniciativy prostřednictvím připojištění nebo dobrovolného pojištění
- inicioval zřízení Správy sociálního zabezpečení k 1.9.1991 coby prvního kroku k vybudování samostatného uceleného systému profesionálně vybavených orgánů se správními radami
- ohlásil novou úpravu státního systému důchodového zabezpečení, připravovanou k 1.1.1993, v níž se předpokládala kromě základní dávky, poskytované všem občanům a garantující životní minimum, také důchodová nastavba, která by odlišila důchodové nároky v závislosti na rozsahu pojištění či připojištění
- předpokládal v součinnosti s ekonomickou reformou soustavy daní a poplatků s výhledem na ukončení v průběhu roku 1993 převod financování sociálního zabezpečení na systém fondů oddělených od státního rozpočtu, kde příjmy budou příspěvky zaměstnanců a zaměstnavatelů a výnosy rezervního fondu. (Scénář sociální reformy)

Po volbách v červnu 1992 se však prioritní sférou reformního úsilí nové vlády stala privatizace, a tak do rozdělení federace 1.1.1993 nebyl Federálnímu shromáždění předložen legislativní podklad nového systému sociálního zabezpečení. Nicméně se ukazovalo, že lékařská péče, politika zaměstnanosti ani důchodové zabezpečení a nemocenské pojištění již nebudou dále financované z daní.

V roce 1993 bylo uskutečněno zavedení pojistného jako zvláštní platby mimo daňový systém, rok poté byl přijat zákon o penzijním připojištění se státním příspěvkem.

Dílčí reformní kroky byly završeny v roce 1995 přijetím nového zákona o důchodovém pojištění. Hlavním cílem přijetí zákona o důchodovém pojištění bylo restrukturalizovat dávkový systém tak, aby i přes nepříznivý demografický vývoj nebylo nutno v budoucnu zvyšovat odvodové zatížení ekonomicky aktivních osob, zvyšovat podíl sociálních výdajů na hrubém domácím produktu a aby u vyplácených důchodů byla

umožněna těsnější vazba na mzdový a cenový vývoj.¹⁰

Od roku 1996 je systém základního důchodového pojištění založen na těchto základních principech.:

- sociální solidarita s relativně vysokou příjmovou redistribucí
- průběžné financování
- při splnění stanovených podmínek je systém povinný pro všechny ekonomicky aktivní osoby (je umožněna i dobrovolná účast v systému)
- systém poskytuje náhradu příjmu v případě stáří (starobní důchod), invalidity (plný nebo částečný invalidní důchod) a úmrtí živitele (vdovský, vdovecký a sirotčí důchod)
- systém je dávkově definovaný
- systém je jednotný (s určitou odchylkou pro OSVČ)
- systém je dynamický (řada prvků konstrukce výpočtu důchodu se každoročně upravuje s přihlédnutím k ekonomickému vývoji, a to včetně indexování vyměřovacích základů)
- stát garantuje systém ekonomicky i právně¹¹

V Česku zatím fungují pouze dva pilíře. Základní pilíř, který je povinný pro všechny pracující, funguje na průběžné bázi - vybrané peníze jsou vypláceny dnešním důchodcům. Odvod na sociální pojištění je 34 % hrubé mzdy, z čehož 26 % platí zaměstnavatel a 8 % zaměstnanec. Druhý pilíř, který v Čechách zastupují penzijní fondy, funguje na dobrovolné bázi a kapitálovém principu.

Podle zákona o důchodovém pojištění pro nárok na důchod musí být splněny dvě základní podmínky, a to získat potřebnou dobu pojištění a dosáhnout stanovenou věkovou hranici – důchodový věk. Věková hranice pro nárok na důchod byla určena v období před 1.1.1996 u mužů na 60 let. V případě žen závisela tato hranice od počtu dětí, které vychovali a pohybovala se v rozmezí 53 – 57 let. Důchodový věk se od roku 1996 zvyšuje u mužů o dva měsíce a u žen o čtyři měsíce za rok. Po 31.12.2006 je důchodový věk mužů na úrovni 62 let

---

¹⁰ <https://www.blisty.cz>

¹¹ <http://www.mpsv.cz/cs/617>

a důchodový věk u žen se pohybuje v intervalu 57 – 61 let v závislosti na počtu vychovaných dětí.

Kromě výše popsaných okolností, umožňuje zákon o důchodovém pojištění přiznat občanovi starobní důchod i před dosáhnutím důchodového věku. Jde o možnost předčasného starobního důchodu, jehož výše je stanovena způsobem krácení. Od 1.1.1998 může pojištěnec získat nárok na tento typ důchodu při splnění následujících podmínek. Buď získal dobu pojištění nejméně 25 let a ke dni od kterého má být důchod přiznán pobírá částečný invalidní důchod a zároveň mu do dosáhnutí důchodového věku chybí nejvýše dva roky. Na tzv. trvale zkrácený důchod vzniká nárok na základě § 31 zákona o důchodovém pojištění. Přiznání tohoto typu důchodu vylučuje možnost vzniku nároku na normální starobní důchod. Nárok na tento důchod vzniká pojištěncům, kteří získali dobu pojištění nejméně 25 let a do dosáhnutí důchodového věku jim chybí nejvýše tři roky.

2.1. Varianty jednotlivých politických stran na reformu důchodového systému

2.1.1. Varianta ČSSD: NDC systém

Varianta ČSSD spočívá v tom, že důchodové zabezpečení zůstává i nadále založeno na průběžně financovaném státním systému, ale nově jsou vytvořeny pomyslné individuální účty (NDC), na kterých se každému jedinci monitoruje stav odvedeného pojistného. Z toho se pak vypočítá jeho důchod. Při výpočtu anuity se pracuje s unisex úmrtnostními tabulkami. Na ochranu jedinců s nízkými příjmy je zaveden institut tzv. minimálního garantovaného důchodu.

Věková hranice pro odchod do důchodu se postupně zvyšuje na 65 let pro muže i ženy. Od roku 2010 dojde k převodu pojistného ze státní politiky zaměstnanosti do důchodového systému. Vyplácený důchod se valorizuje dle inflace a ½ růstu průměrné reálné mzdy. Do roku 2040 je garantován minimální důchod ve výši 1,2 násobku životního minima jednočlenné domácnosti. Poté se snižuje na 1,1 násobek. Rok 2009 je posledním rokem, kdy lze odejít do starobního důchodu plně podle starého systému. Transformační období končí rokem 2040.

Z toho vyplývá, že postupný přechod na NDC systém eliminuje nárůst výdajů, který je očekáván základní variantou. Zvládnutí výdajové strany systému je dosaženo na úkor poklesu celkového náhradového poměru. Ten zejména po dokončení transformačního období trvale klesá až na dvě třetiny výchozí úrovně. Zhruba 60 % nově přiznaných důchodů bude dlouhodobě pod úrovní hranice chudoby (cca čtvrtina průměrné mzdy v ekonomice). Dlouhodobý přebytek v NDC systému starobních důchodů plyne z přirozené reakce systému na proces zvyšování doby dožití v populaci.¹²

NDC je výhodné pro jedince s průměrným a vyšším příjmem. Ženy dosahují v NDC systému dlouhodobě vyšší míry výnosů než muži. Jde o důsledek použití unisex úmrtnostních tabulek při výpočtu anuity.

2.1.2. Varianta KDU-ČSL : Částečné dobrovolné vyvázání (opt-out)

Státní PAYG pilíř prochází parametrickými úpravami, které posilují jeho solidaritu. Zároveň návrh umožňuje převedení části prostředků ze státního systému na vlastní kapitálový účet. Statutární věková hranice se zvyšuje na 65 let pro muže a bezdětné ženy. U žen s dětmi zůstane zachována redukce věkové hranice podle počtu dětí.

Od roku 2007 se vyplácené důchody valorizují cenově (podle růstu CPI). Výše pojistné sazby odváděné na důchodové pojištění do státního pilíře je nižší pro vybrané skupiny obyvatel. Příjmy státního důchodového pilíře jsou dále posíleny o příjmy plynoucí ze zvýšení nepřímých daní.

Všichni mladší 50 let v okamžiku spuštění reformy mají možnost vyvázat se částečně ze státního průběžného systému a odvádět část prostředků do fondového pilíře. Výše starobního důchodu ze státního PAYG systému je pro „vyvázané jedince“ vypočtena jako kombinace důchodu ze státního systému a plného důchodu. Z fondového pilíře se vyplácí důchod v podobě doživotní anuity při uplatnění různých úmrtnostních tabulek pro muže a ženy. Anuita je vypočtena za předpokladu její každoroční valorizace ve výši inflace.¹³

---

¹² Zdroj: ČSSD - Popis přechodu na NDC systém – 2. kolo.

<http://www.reformaduchodu.cz/vlozitpoznámku.asp?id=601>

¹³ KDU-ČSL - Popis varianty dobrovolného vyvázání – 2.kolo.

Saldo důchodového systému se po celé projekční období pohybuje kolem nuly. Procento vyvázaných jedinců v čase klesá v důsledku prodlužující se naděje dožití při zafixované věkové hranici pro mladší generace. Dlouhodobě se vyváží muži z pěti příjmově nejsilnějších decilů. Poptávka žen je výrazně nižší než v případě mužů. Ženy vzhledem k delší naději dožití, nižší věkové hranici, nižšímu průměrnému příjmu a vyššímu podílu náhradních dob dosahují daleko vyšší míry výnosu ze státního pilíře.

Celkový náhradový poměr se v analyzované variantě ustaluje v dlouhém období pod úrovní 30 %. Za pokles z výchozí úrovně 42 % jsou zodpovědné parametrické úpravy důchodového vzorce a cenová valorizace.

Úpravy důchodového vzorce zvyšují redistribuci a směřují státní pilíř k rovnému důchodu. Dokladem příjmové solidarity v reformovaném státním pilíři je výrazně vyšší míra výnosu pro jedince s nízkými příjmy a ženy. Přechodem na dvoupilířový systém získávají dodatečný výnos jedinci s vyššími příjmy. Naopak jedinci s nízkými příjmy v této situaci ztrácí. Zavedení fondového pilíře zvyšuje pojistně-matematickou neutralitu.

Což znamená, že výdaje vykazují shodný rostoucí trend jako v základní variantě. Dlouhodobě nedokáže varianta parametrické optimalizace zabránit růstu výdajů. Příjmová strana důchodového systému je výrazně posílena, avšak tyto opatření mohou mít negativní dopad na zbytek ekonomiky. Přebytky, realizované výše popsaným zvýšením příjmů státního důchodového systému mají časově omezené trvání. Dlouhodobé stability důchodového systému je dosaženo částečně na úkor přenesení deficitních tendencí do ostatních částí státního rozpočtu a částečně prostřednictvím zvýšení daňového zatížení ekonomicky aktivních generací.

Celkový náhradový poměr zpočátku klesá, ale pak se vrací k výchozím hodnotám. V období předčasného důchodu a cca 2-3 roky po dosažení statutární věkové hranice důchodový systém ekonomicky motivuje občana k setrvání na trhu práce a odložení odchodu do důchodu. Tento efekt se však začne projevovat až u generací narozených roku 1960 a později.

2.1.3. Varianta KSČM

Podle KSČM má být důchod prostředek státu, kterým lidem umožňuje důstojně přežít stáří, proto je nutné zachovat princip Solidarity. Zároveň komunisté odmítají argumenty o neudržitelnosti současného systému, naopak tvrdí, že je na 10 let stabilizovaný. KSČM klade důraz na první pilíř, který by měl zabezpečit člověka i bez doplňkových pilířů tak, aby ho ve stáří nepotkala chudoba. Dále komunisté uznávají nutnost parametrických zásahů do systému, ale na principu solidarity. Cestu k důchodové reformě tedy vidí v řešení vysoké nezaměstnanosti, protože kvůli ní ubude lidí, přispívajících do systému a v možnosti státních intervencí ke zvrácení demografického trendu.¹⁴

2.1.4. Varianta ODS: Rovný důchod

Průběžně financovaný státní pilíř zajišťuje rovný důchod – stejný pro všechny- ve výši 20 % průměrné mzdy. Zároveň dochází ke snížení povinné pojistné platby. Váha státního důchodového zabezpečení klesá a zvyšuje se prostor pro soukromé dobrovolné zabezpečení. Všichni postupně přecházejí na systém rovného důchodu generačním způsobem. Věková hranice odchodu do důchodu se zvyšuje stávajícím tempem na 65 let pro muže i ženy a následně dále roste. Na konci horizontu projekce dosahuje přibližně 71 let pro muže i ženy. Neexistuje předčasný odchod do důchodu.¹⁵

Přechod na systém rovného důchodu vede v celém horizontu projekce ke snižování výdajů důchodového systému zejména díky prodlužování věkové hranice pro odchod do starobního důchodu. Rizikem výdajové strany je nízká výše rovného důchodu. Příjmy důchodového systému adekvátně klesnou, deficity se po počátečním propadu ustálí kolem nuly na konci třetí dekády tohoto století. Solidarita systému roste. Odehrává se v menším poli, vymezeném nižší pojistnou sazbou. Nejvýhodnější je odejít do důchodu na věkové hranici. Výsledky mikrofinančních kritérií se pro muže a ženy příliš neliší. Vývoj v čase je takřka stejný, liší se pouze úrovně na počátku projekce.

---

¹⁴ KSČM – Popis varianty

<http://www.reformaduchodu.cz>

¹⁵ ODS - Popis varianty – rovný důchod – 2. kolo.

<http://www.reformaduchodu.cz/vlozitpoznamku.asp?id=605>

3. Důchodový systém v zahraničí

3.1. Systém důchodového zabezpečení v Polsku

Polský důchodový systém je založen na třech základních pilířích. První pilíř reformovaného důchodového systému je povinný; jedná se o příspěvkově určený průběžný systém s osobními fiktivními účty. Druhý pilíř, který je spravovaný penzijními fondy, je rovněž povinný. Třetí pilíř plní úlohy dobrovolného zabezpečení na období důchodového věku a je rovněž spravován penzijními fondy.

Stát garantuje vyplácení minimální penze po dosažení věku 65 let u mužů (60 let u žen) za podmínky přispívání do důchodového systému po dobu minimálně 25 let u mužů a 20 let u žen. Všichni narození do 31. prosince 1948 povinně zůstávají v původním dávkově definovaném průběžně financovaném systému. Lidé narození v letech 1949 až 1968 měli možnost si zvolit, zda chtějí platit stanovenou část příspěvků do systému s fiktivními účty a zbytek odvádět na účet zvoleného penzijního fondu, anebo poukazovat celý svůj příspěvek na důchod do systému s fiktivními účty. Lidé narození v roce 1969 a později povinně přispívají do prvního i druhého pilíře.

Odvodová sazba je v porovnání s Českou republikou a Slovenskem poměrně na vysoké úrovni - 12,2 % z hrubé mzdy činí odvody na starobní důchod do průběžného pilíře, zatímco do fondového pilíře jsou odvody stanoveny ve výši 7,3 %. Na nestarobní důchody míří 13 %. Dohromady tvoří celkové odvody více než 32 % hrubé mzdy.

Z dosavadních výsledků realizované polské důchodové reformy lze vyvodit následující poměrně zajímavé závěry:

- vysoká koncentrace trhu v rámci II. pilíře - 64 % účastníků je ve čtyřech největších penzijních fondech (72 % v šesti největších); koncentrace trhu má pozitivní vliv na snížení administrativních nákladů, které se promítá do připisovaného zhodnocení občanů a následně do výše jejich důchodů;

- obliba kapitálové formy spoření - do systému dobrovolně vstoupilo 63 % ekonomicky aktivních osob ve věku 31 až 50 let; účast ve II. pilíři je povinná pro všechny osoby do 30 let věku, přičemž pro nově příchozí na trh práce je účast také povinná - pouze

osoby ve věku 31 až 50 let si mohly vstup do systému dobrovolně zvolit;

- fondy s největším počtem účastníků neměly velký základní kapitál oproti fondům s menším počtem účastníků - lidé se nerozhodovali na základě velikosti fondu (správce).

3.2. Systém důchodového zabezpečení v Maďarsku

Maďarský důchodový systém je koncipován jako třípilířový. V Maďarsku vstoupil nový důchodový systém v platnost již v lednu 1998. Jeho základem se stal částečně zreformovaný, dávkově definovaný a průběžně financovaný systém, který tvoří první pilíř. Druhý pilíř je fondový, financovaný v rámci povinných odvodů a třetím pilířem je dobrovolné penzijní spoření uzákoněné již v roce 1993. Všichni, kdo vstoupili na trh práce před 1. červencem 1998, měli právo si zvolit, zda chtějí platit celý svůj povinný příspěvek do průběžně financovaného systému, anebo přejít do kombinovaného systému, tzn. odvádět část příspěvků na účet penzijního fondu a část do průběžně financovaného systému. Pro nově příchozí na trh práce byla druhá varianta povinná.

Celkové odvody do prvního pilíře činí 18,5 % (starobní a nestarobní důchody), zatímco do druhého, fondového pilíře míří 8 % z hrubých mezd.

Stejně jako u Polska, lze také u Maďarska vysledovat určité zajímavé charakteristiky:

- již od začátku reformy byl trh v rámci II. pilíře silně koncentrován - šest největších fondů mělo 83,0 % všech klientů (v roce 1998), přičemž koncentrace dále pokračovala a v roce 2001 mělo šest největších fondů 85,5 %;

- tři roky po reformě byl trh nasycen a rozdělen - cca 54 % aktivní populace (2,3 mil. osob) se zapojilo do II. pilíře, koncentrace trhu dále pokračovala pouze prostřednictvím fúzí dosavadních fondů; oficiální projekce sice počítaly se zapojením 1,3 až 1,5 mil. povinně pojištěných osob ve II. pilíři, skutečnost však byla o téměř milion osob vyšší;

- do PAYG se vrátila pouze zanedbatelná část účastníků starších 40 let, pro které bylo nevýhodné zůstat ve II. pilíři.

3.3. Systém důchodového zabezpečení v Rusku

Ruská federace spustila v roce 2002 reformu důchodového systému. Obdobně jako u dalších zemí v regionu je nový důchodový model založen na třech základních pilířích. Od počátku roku 2002 se 2 až 6 % hrubých mezd (v závislosti na věku občanů) povinně odvádí do státního penzijního fondu, který investuje pouze do bezpečných finančních instrumentů; jedná se tak o skrytou formu průběžně financovaného systému.

V průběhu roku 2003 mohli zaměstnanci požádat státní penzijní fond o převedení prostředků, buď do asset management společností, nebo nestátních penzijních fondů. Bohužel se však při spuštění reformy naplnila jedna z možných hrozeb zavedení druhého pilíře - o převod si zažádalo pouze 700 tisíc osob z celé Ruské federace (pro ilustraci - jen v ruské metropoli Moskvě žije nejméně 10 milionů osob).

Jak již bylo zmíněno, důvěra systému je snížena neustálými změnami legislativy. Podle posledního zveřejněného návrhu se plánuje zamezení účasti v reformovaném systému osobám s rokem narození 1966 a starší, přičemž zejména pro tyto osoby je navržen nový systém, který umožňuje dobrovolný odvod 4 % z čistých mezd do nestátních penzijních fondů. Stát tento krok podpoří daňovou úlevou a ročním příspěvkem 2 tis. rublů. Osoby s ročníkem narození 1967 a mladší odvádí povinně 4 % hrubých mezd do fondového pilíře.

Poměrně důležitý význam v nestabilním ruském prostředí mohou mít v budoucnu doplňkové formy spoření - zejména dobrovolné nestátní penzijní fondy. V Ruské federaci existuje zhruba 290 nestátních penzijních fondů, přičemž pro daný finanční segment je charakteristická vysoká koncentrace trhu - největších pět fondů kontroluje 70 % všech penzijních aktiv.

3.4. Systém důchodového zabezpečení v USA

Reforma důchodového systému patří k hlavním prioritám stávající politické garnitury. V současné době je státní důchodový systém průběžně financovaný se silným sektorem soukromých penzijních plánů, které jsou koncipovány jako doplňky k současnému průběžnému systému - z nichž nejoblíbenější jsou následující:

- 401(k) plány - soukromé, dobrovolné a plně fondově financované, přičemž pokrývají

asi 50 % amerických pracovníků, zpravidla jsou provozované zaměstnavateli;

- IRA - Individual Retirement Accounts - jedná se o tzv. osobní důchodové účty, které jsou využívány těmi občany, kteří se nezapojí do 401(k) plánů, přičemž hlavní výhodou je možnost daňových odpočtů.

Hlavní myšlenkou důchodové reformy je možnost vyvázání zhruba třetiny dosavadní příspěvkové sazby 12,4 %, to znamená zhruba 4 % ve prospěch kapitálového spoření. Vyšší výnos na kapitálových trzích má budoucím důchodcům zajistit vyšší důchod než dostávají dnes - stát zároveň sníží penze, které bude vyplácet z průběžného pilíře.

3.5. Systém důchodového zabezpečení na Slovensku

Penzijní systém v polistopadové ČSFR trpěl stejnými neduhami jako systémy ostatních zemí bývalého socialistického bloku, a to hlavně měkkými nastaveními požadavků systému a nadměrnou a nespravedlivou redistribucí.

3.5.1. Vývoj reformy na Slovensku

Důchodová reforma je náročný a několik let trvající proces. Dokládá to i skutečnost, že na Slovensku se prosadila až druhá koncepce důchodové reformy. Jeden znak měly obě koncepce společný – přechod na trojsložkový systém. Jejich odlišnost spočívala ve výši příspěvku do 2. pilíře. Druhým významným rozdílem byl pohled na správu úspor ve druhém soukromém pilíři.¹⁶

První koncepce z roku 1999 vznikla v době, kdy odvody na důchody představovaly 27,5 vyměřovacího základu. Navrhovala dělení příspěvků v poměru 5,5 : 1 ve prospěch 1. pilíře (22,5%), zbytek (5,5%) má jít do 2. pilíře, přičemž se měl postupně tento poměr měnit ve prospěch kapitalizačního pilíře. Bohužel tato koncepce se nedokončila.

Další koncepce přišla na svět začátkem roku 2003. Zvýšila procento odvodů na spořivé účty na 10% hrubé mzdy – mezi její priority tedy patřilo přesunutí větší části odvodů pod správu soukromých důchodových společností. Tento model vycházel ze zkušeností

---

¹⁶ Chren Martin – Švejna Ivan: Dochodkova refoma po slovensky

jihooamerických zemí.

3.5.2. První pilíř

Prvním krokem k reformě důchodového systému na Slovensku je přechod od sociálního zabezpečení k sociálnímu pojištění. Tento přechod uskutečňuje zákon č. 461/2003 Sb. o sociálním pojištění, který mění první průběžný pilíř. Účelem zákona je hlavně posílení principu zaslouženosti při stanovení výšky důchodu, zefektivnění systému činnosti a kontroly v sociálním pojištění a omezení zneužívání nemocenského pojištění

3.5.3. Kapitalizační (druhý) pilíř

Od ledna 2005 se zákonem č. 43/2004 Sb. o starobním důchodovém spoření zavádí poměrně silný druhý – kapitalizační pilíř. Jeho zavedením dochází ke změně vlastnických vztahů pojištěnců k té části pojistného, kterou neodvedou do sociální pojišťovny, ale do soukromých důchodových správcovských společností. Změnou vlastnických vztahů v případě druhého pilíře se systém důchodového pojištění mění na formu důchodového spoření na vlastní účet.

Účast ve druhém pilíři je povinná pro všechny pojištěnce, kterým vzniká povinnost důchodového spoření, počínaje 1. lednem 2005. Pojištěnci, kterým tato povinnost vznikla před tímto dnem, se mohli do 30.6.2006 rozhodnout, zda-li budou pokračovat jen v prvním pilíři.

Výběr pojistného pro kapitalizační pilíř probíhá centrálně přes Sociální pojišťovnu. Ta po odečtení poplatku ve výši 0,5%, převede příspěvky na účty důchodových společností, které tyto peníze připsí na účty jednotlivých osob. Správcovské společnosti mají právo vybírat poplatky za vedení účtu.

Občan, který vstoupí do spořivého systému, bude po dosažení důchodového věku pobírat dvojsložkový důchod. První část dávek bude dostávat jako účastník 1. pilíře, druhou část jako účastník 2. pilíře. Tak jako v systému pojištění, tak i v systému spoření je podmínkou na vyplácení dávek dosažení důchodového věku a předcházející účast v systému v délce nejméně deseti let. Tato skutečnost implicitně vylučuje zapojení osob starších 52 let do 2. pilíře. (důchodový věk je stanoven na 62 let)

Od Sociální pojišťovny bude důchodce dostávat jednu polovinu dávky, na kterou by měl nárok, kdyby naplno zůstal zapojený jen v systému pojištění, tedy v 1. pilíři. Při dávkách z 2. pilíře se budou moci občané po dosažení důchodového věku rozhodnout, zda-li chtějí vyplatit dávky ve formě doživotního důchodu, nebo ve formě programovaného výběru.

3.5.4. Reforma doplňkového důchodového pojištění

Reformu doplňkového důchodového pojištění můžeme rozdělit na dva tématické okruhy.

Prvním je změna státní podpory a zdanění výnosů, druhá část se týká zlepšení a zpřísnění zákonného rámce pro fungování doplňkových důchodových pojišťoven.

V první řadě došlo ke zrušení daňového zvýhodnění příspěvků, kvůli změnám v daňových zákonech. Na druhé straně je možné, aby za člověka platil pojistné někdo jiný a při výplatě se nezdaňují dávky (původně zdaněny 10%), ale jen výnosy sazbou 19%. Jednou z hlavních výhod a motivací klientů doplňkového důchodového pojištění byla možnost odpočtu zaplacených příspěvků od základu daně z příjmu. Od počátku roku 2005 se toto daňové zvýhodnění zrušilo, proto přišlo MPSVR s kompenzací v podobě systému státních prémie.

Právní úprava fungování 3. pilíře slovenského důchodového systému trpěla mnohými nedostatky, jako třeba majetek doplňkových důchod. pojištění nebyl jednoznačně oddělen od vkladů klientů, jako je to například ve správcovských společnostech. Na rozdíl od komerčních pojišťoven nebylo doplňkové důchodové pojištění vázáno pravidly obezřetného podnikání, nepodléhalo dohledu Úřadu pro finanční trh, ale pod rezort práce a financí. Na tyto a jiné nedostatky reagovala nová správní úprava, jejímž cílem je jednoznačně vymezit majetkové vztahy v doplňkové pojišťovně a zvýšit bezpečnost 3. pilíře. Za klíčové opatření, které zaručuje bezpečnost vkladů, můžeme označit jednoznačné oddělení vkladů pojištěnců od majetku pojišťoven, které tyto vklady spravují. Dalším důležitým opatřením je zřízení nezávislého dohledu, který by měl nahradit podle mnohých kritiků nedostatečný dohled rezortů práce a financí. Nezávislý dohled by měl vykonávat právě Úřad pro finanční trh.¹⁷

---

¹⁷ INEKO, <http://www.ineko.sk/reformy>

4. Porovnání ČR a SR

Cílem této kapitoly je porovnat vývoj českého a slovenského důchodového systému a kvantifikovat důsledky uskutečněných změn pro jejich vývoj v budoucnosti. Protože Česká republika i Slovensko mají za sebou desetiletí existence ve společném státě, stojí dnešní stav ekonomik a penzijních systému na stéjném základě – díky tomu jsou výsledky změn porovnatelné.

První část kapitoly se věnuje komparaci důchodových systémů, podle mikro a makroekonomických kritérií, jakými jsou například podíl penzijního systému na HDP, hospodaření systému, financování, míra náhrady, dependency ratio apod.

Druhá část se zabývá porovnáním uskutečněných (případně plánovaných) reformních kroků a výhledu do budoucna obou systémů. Téma vývoje důchodového systému se zčásti překrývá s tématem reform, proto členění kapitoly na tyto dva celky má pouze orientační charakter.

4.1. Porovnání základních ukazatelů

4.1.1. Změny ve struktuře obyvatelstva do roku 2002

Pro průběžně financované penzijní systémy představuje věková struktura účastníků hlavní faktor. Na Slovensku v letech 1995 – 2002 dochází k nárůstu poměru osob starší 65 let na celkové populaci z 10 na cca 12%, zároveň osob do 14 let poklesl z 23 na 18% obyvatelstva. V České republice za stejné období došlo k poklesu podílu obyvatel ve věku 0 – 14 let z 18% na 15,5% celkové populace, zatímco počet důchodců mírně vzrostl z 13 na 14,5%. Jak je možné vidět z čísel, v ČR proběhl proces stárnutí o něco rychleji. V obou zemích tedy dochází k celkovému stárnutí obyvatelstva a tím pádem, což je podstatné pro důchody, k nárůstu indexu závislosti (DEPENDENCY RATIA).

4.1.2. Financování

Další významnou charakteristikou, důležitou při porovnání důchodových systémů je objem prostředků, které přerozdělují. Na Slovensku dosahoval v roce 1996 důchodový systém objemu přibližně 50 mld Sk, což činilo cca 8,5% HDP. Do roku 2003 zaznamenal nárůst na 83 mld. Sk, což tvořilo 11,4% HDP. Naproti tomu, představuje důchodový systém v České republice v letech 1996 – 2003 přibližně 8,5 – 9% HDP. Tento ukazatel se nemění v takovém rozsahu jako na Slovensku.

Kumulované saldo slovenského systému za období 1996 – 2003 činí 2,1 mld. Sk (zhruba 0,3% HDP), což v dlouhodobém výhledu představuje zanedbatelnou částku. Na tomto místě se objevuje první výrazný rozdíl mezi oběma státy. Kumulované saldo ve stejném období v ČR dosahuje výšky 85 mld. Kč, což představuje 3,7% HDP.

Při pohledu na příjmy a výdaje obou systémů můžeme vidět jasnou tendenci. Přebytky z první poloviny 90. let se postupně snižovaly a v roce 1997 v ČR (na Slovensku v roce 1998) se poprvé překlopily do záporných čísel, což přetrvává prakticky až do současnosti.

Jak naznačuje kumulované saldo, v ČR dosahovala nerovnováha příjmů a výdajů mnohem větší rozměry. Vyjímkou je přebytek na důchodovém účtě ČR v lednu 2004 ve výši 0,1 mld., způsobený zvýšením odvodové sazby z 26 na 28% hrubé mzdy.

S problematikou financování souvisí výše odvodů na důchodové pojištění. V obou zemích se subjekty platící pojistné dělí do čtyř skupin. Zaměstnanci, zaměstnavatelé, SZČO (v ČR OSVČ) a dobrovolně pojištěné osoby. Situace v obou zemích byla téměř identická. Zaměstnanci v SR platili 6,4% (v ČR 6,5%) a zaměstnavatelé odváděli 21,6% v SR (v ČR 21,5%). Příspěvek na důchodové pojištění tedy tvořil 28% hrubé mzdy.

Nárok na důchod vznikal jak v ČR tak v SR (před reformou) stejně. Občan musel splnit dvě základní podmínky. Získat potřebnou dobu pojištění a dosáhnout stanovenou věkovou hranici. V případě ČR se věková hranice (důchodový věk) postupem času posouvala z 60 let u mužů až na 63 a u žen z 53 – 57 let na 59 – 62 let. Na Slovensku došlo v tomto směru k určitému zaostání. Z tohoto důvodu zákon č. 461/2003 Sb. zabývající se mimo jiné i zvyšováním důchodového věku, zavádí proces prodlužování věku odchodu do důchodu.

Cílovým věkem je pro obě pohlaví 62 let. I na tomto případě lze vidět kontrast mezi postupnými opatřeními ČR a radikálními na Slovensku.

4.1.3. Výpočet a výše starobního důchodu

Výše důchodu závisí jak v České republice tak na Slovensku na délce doby zaměstnání a průměrné měsíční mzdě. Při podrobnějším pohledu na způsob výpočtu výše důchodu jsou jisté odlišnosti.

V první řadě jde o konstrukci důchodu. V ČR se důchod skládá ze dvou složek. Ze základní a procentuální výměry, zatím co na Slovensku se používal jednosložkový princip. Výška důchodu v SR záležela také na pracovních kategoriích.

Dalším rozdílem v obou systémech je rozhodné období, ze kterého se zjišťují hrubé příjmy z výdělečné činnosti. Na Slovensku se bral v potaz průměrný měsíční příjem za pět nejbonitnějších let v posledních deseti letech zaměstnání. V ČR se za rozhodné období považuje 30 kalendářních let před získáním důchodu, což na první pohled vypadá jako o moc víc spravedlivější systém. Jde však jen o cílový stav, ke kterému se bude systém postupně přibližovat.

V kontextu diskuse o výši důchodů nesmíme zapomenout na náhradový poměr (průměrná hrubá mzda/průměrný důchod). Ten v současnosti činí cca 42% v ČR a 40% na Slovensku.

S výší důchodů úzce souvisí i způsob jejich zvyšování. Jak již bylo zmíněno, v socialistickém systému chyběl valorizační mechanismus. Změna nastala přijetím nové právní úpravy, platné od roku 1993, která navázala zvyšování důchodů v České republice jen na růst životních nákladů. V současné době se v ČR zvyšuje důchod tak, aby na 100% odrážel růst cen a z 1/3 růst průměrné mzdy. Na Slovensku před reformou zákon stanovoval povinnost zvýšit důchody, jakmile životní náklady vzrostou o 10% nebo průměrná mzda vzroste alespoň o 5%.

4.1.4. Penzijní připojištění

System penzijního připojištění na Slovensku vznikl v porovnání s Českou republikou o 2 roky později, tj v roce 1996. Prvním prvkem, podle kterého lze obě země porovnat, je počet obyvatel, kteří se dobrovolně připojišťují. Na Slovensku v polovině roku 2004 bylo evidováno 650 000 zaměstnanců, což představuje přibližně 24% z celkového počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva. V ČR tomu bylo v roce 2004 2,95 milionů aktivních účastníků, tj. přibližně 45% ekonomicky aktivních občanů. V České republice tedy téměř dvojnásobný počet účastníků.

Dalším ukazatelem vhodným pro porovnání je objem majetku spravovaného ve fondech doplňkového spoření. V SR v současnosti spravují přibližně 13,8 mld. Sk (cca 1,6% HDP), zatímco v ČR už v roce 2001 dosáhl objem spravovaného majetku 3,5% HDP. Zde můžeme spatřit menší rozvynutost Slovenska, která je způsobena dvouletým zpožděním.

Za společný znak se dá označit rostoucí podíl aktiv, spravovaných důchodovými společnostmi vzhledem k HDP. Při téměř konstantním podílu průběžného pilíře v ČR, to znamená nárůst významu penzijního připojištění při financování důchodů. V případě Slovenska tato implikace neplatí zcela jednoznačně. Výrazné zaostání se projevilo v SR před reformou 3. pilíře v konkurenčnosti prostředí a kvalitě regulace. V ČR se za 10 let existence připojištění postupně vyprofilovalo současných 11 fondů, na Slovensku jich funguje jen 5. Vzhledem k dvojnásobnému počtu obyvatel v ČR, není tento výsledek zas až tak překvapující.

Co se týče hospodaření penzijních fondů, v České republice se požaduje odvádět minimálně 5% zisku do rezervního fondu a maximálně 10% ve prospěch akcionáře. Zbytek fondy musí rozdělit mezi své účastníky. To tedy znamená rozdělení 85% výnosů ve prospěch pojištěnců.

Slovenský systém se v tomto směru vyznačuje vícero odlišnostmi. Slovenské penzijní fondy nemohou vyplácet žádné podíly na zisku ve prospěch vlastníků. Jediným odvodem je 2,5% do rezervního fondu, zbylých 97,5% je určeno pro pojištěnce.

V oblasti výhod poskytovaných státem je zřetelná štedrost Českého státu, který podporuje účast ve 3. pilíři příspěvky (max 150 Kč měsíčně), poskytuje daňové výhody pro zaměstnavatele a zaměstnance a nezdaňuje dávky poskytnuté fondy. Navzdory zmíněným

rozdílům a zaostáním Slovenska, můžeme konstatovat shodnost obou systémů připojištění v nejdůležitější oblasti. Svým objemem tvoří skutečně jen doplněk ke státním průběžným systémům a oproti pozitivnímu vývoji nedokáže významným způsobem zachránit propad bilancí průběžných pilířů.

4.2. Plány v ČR a změny na Slovensku

Cílem této kapitoly je porovnat změny uskutečněné doposavad' v obou důchodových systémech. Jak tedy ze vzájemného porovnání vyjdou Česká a Slovenská republika?

Jak již bylo zmíněno, na Slovensku se prosadila alternativa vícepilířového důchodového systému. Nejprve došlo k „tradičním“ parametrickým změnám, které mají za úkol vylepšit hospodaření systému jako celku. Jejich význam se naplno projevil až po spuštění 2. pilíře – mají za úkol částečně zacelit výpadek příjmů, který způsobí. Jedním z hlavních negativ realizace těchto opatření je zvýšení odvodového zatížení. Naopak, mezi významné přínosy patří zrovnoprávnění, zpřehlednění a zjednodušení systému. Úspěch slovenské reformy však stojí a padá na kapitalizačním pilíři, jehož zavedení odsunulo Českou republiku na „chvost“ ostatních zemí.

Česká republika zvolila politiku postupných změn důchodového systému. Mezi významné mezníky patří změny z let 1995 a 2003, které reagují na zhoršující se situaci. Myslím, že česká reforma skončila tam, kde slovenská začala – změnami ve státním průběžném pilíři. Mezi ně můžeme počítat hlavně stanovení dalšího prodloužení důchodového věku, zrovnoprávnění účastníku pojištění (OSVČ), zpřísnění posuzování náhradních dob a zvýšení sazby pojistného na důchodovém pojištění. Tyto změny však mají své hranice – dokáží posunout udržitelnost systému o několik let, neřeší však podstatu problému. Tento fakt si uvědomuje jak veřejnost, tak i politici. Tak, jak se na Slovensku do reformování pustili relativně bezhlavě, v České republice existuje mnoholetá diskuse o podobě změn v systému a každá z relevantních politických stran připravila svůj návrh reformy. Díky tomu je možné porovnat predikovaný vývoj slovenského průběžného pilíře s vývojem jednotlivých českých reformních alternativ.

Na Slovensku zavedením 2. pilíře pochopitelně zaznamená 1. pilíř propad ve vybraném pojištění a jeho bilance se začne zhoršovat. Poté, co saldo systému dosáhne minimum (-2% HDP) v roce 2040, dojde k postupnému snižování deficitů v následujících letech (přibližně -0,64% HDP). V roce 2014 se začnou přiznávat první důchodové dávky pro občany, kteří se zapojili do 2. pilíře. Od této chvíle se transformační náklady postupně snižují o úspory na straně Sociální pojišťovny. Jak už bylo zmíněno, rok 2054 bude první rok, kdy příznivý efekt ze snížení výdajů průběžného pilíře vyrovná výpadek příjmů z titulu spuštění kapitalizačního pilíře. Do tohoto roku dosáhnou transformační náklady přibližně 94% HDP. Období po roce 2054 bude obdobím splácení nákladů, které byly spojené s přechodem na vícepilířový systém – po tomto roce by už měla reforma přinášet čistý profit.

V České republice se zatím nerozhodlo o konečné podobě důchodové reformy. Politické strany vypracovaly své představy o změnách a tým expertů pod vedením V. Bezděka spočítal dopady, které by přinesla realizace té které reformy. Z množství makro a mikrofinančních kategorií, disponují podle mě největší výpovídající hodnotou budoucí vývoj salda systému a náhradový poměr.

4.2.1. Saldo systému

Věnujme se nejdříve vyhlídkám reformních alternativ, které nám poskytla česká politická scéna v oblasti dlouhodobého vývoje bilance systému.

Celkem nečekaným výsledkem je vývoj salda systému podle alternativy ČSSD. Systém by měl dosahovat přebytků, až na mírný pokles (nejvíc -0,5% HDP). Takovýto vývoj hospodaření je podmíněný předpokladem financování starobních důchodů 21. p.b. s příspěvkovou sazbou 28%. Varianty ostatních politických stran počítají s výší 20. p.b. z příspěvkové sazby. Tento rozdíl představuje ročně 0,3% HDP prostředků pro systém starobních důchodů. Ke kladným hospodářským výsledkům přispívá i efekt zavedení NDC. Navíc od roku 2010 dojde k převodu pojistného ze státní politiky zaměstnanosti (1,6%) do důchodového systému. Tyto dodatečné prostředky se budou plně připisovat na individuální účty pojištěnců. Pojistná sazba NDC tak od roku 2010 činí 22,6% a celková pojistná sazba důchodového systému bude 29,6%.

Realizace reformy podle návrhu KDU-ČSL by oproti alternativě sociálních demokratů přinesla zjevně horší výsledky. Saldo důchodového systému by se okamžitě po spuštění

reformy v roce 2007 dostalo do deficitní zóny. Vznik deficitu souvisí s částečným vyvázáním se některých jedinců ze státního systému – příjmy poklesnou okamžitě, avšak výdaje se sníží až s časovým odstupem (přibližně v roce 2020 by byly vypláceny první důchody z kapitalizačního pilíře).

System se dostává do mírných přebytků v letech 2025 – 2034 a to díky navrhovaným parametrickým opatřením. Po roce 2035 by se ale měl systém opět dostat do deficitu a v dlouhém období konvergovat k saldu ve výšce -1% HDP.

Reforma podle KSČM znamená největší deficit v budoucnosti. Tuto alternativu zachraňuje převedení příspěvku na státní politiku zaměstnanosti (1,6%) do systému důchodového zabezpečení v roce 2012, čím se zvyšuje sazba důchodového pojištění na 29,6%. Od roku 2015 je pro OSVČ zavedena plná platba na sociální pojištění minimálně ve výši průměrné mzdy. To znamená, že OSVČ by měli odvádět minimálně pojistné ve výši 29,6% průměrné mzdy. Síla tohoto efektu se odhaduje na 0,5% HDP ročně. Přebytky realizované prostřednictvím zvýšení příjmů systému by však měly jen omezené trvání – vlivem růstu výdajů by se systém po roce 2030 dostal do deficitu, který by se dlouhodobě ustálil na hodnotě přibližně 2,5% HDP ročně. Vyčlenění invalidních a pozůstalostních důchodů z důchodového systému by zlepšilo saldo o 2,2 až 2,6% HDP. Ve stejné míře by však vzrostl deficit jiných složek veřejných financí.

V případě zavedení rovného důchodu podle návrhu ODS se na bilanci důchodového systému projeví výpadek příjmů a následný propad salda důchodového systému do deficitu cca 1% HDP (v případě povinného přechodu na systém rovného důchodu cca 2% HDP). Opět i v tomto případě platí „něco za něco“. Nízké deficity jsou z velké části možné díky prodlužování důchodového věku až na 71 let. V dlouhém období konverguje systém k vyrovnanému hospodaření.

4.2.2. Náhradový poměr

Tato část se stručně zaobírá budoucím vývojem náhradových poměrů v českém státním důchodovém systému. Samotný vývoj salda průběžného systému vypovídá jen o hospodaření na makro úrovni a je determinován právě výší náhradového poměru. V principu není žádným problémem udržet vyrovnanou nebo aktivní bilanci systému ani při stárnoucí populaci, za předpokladu zachování výše odvodového zatížení a snižování důchodu (tj. snižování náhradového poměru).

V následujícím textu se pokusím objasnit vztah mezi těmito dvěma veličinami v kontextu návrhů českých politických stran.

V případě ČSSD se náhradový poměr sníží z výchozí úrovně cca 42% na 23% na konci století. Tento vývoj je způsobený dvěma faktory – nižší než mzdovou valorizací původních důchodů a valorizací NDC důchodů podle tempa růstu objemu celkově vybraného pojistného, které bude růst pomaleji než průměrná mzda.

Při realizaci KDU-ČSL by jsme byli svědky poklesu náhradového poměru v dlouhém období na přibližně 27%, zapříčiněný především parametrickými úpravami. Zvýšení důchodů z fondového pilíře u vyvázaných jedinců není dostatečné na zvrácení této tendence.

Pokles náhradového poměru z původní hodnoty 42% na 38% v roce 2020 je dán v případě KSČM nižší než mzdovou valorizací důchodů a rostoucím počtem trvale krácených důchodů. V dalším desetiletí postupně ztrácí tyto faktory svou účinnost a začínají se projevovat důsledky zvyšování vyměřovacích základů OSVČ – náhradový poměr vzroste až na 41%.

Vývoj náhradového poměru podle ODS je dán postupným přechodem na systém rovného důchodu na úrovni 20% průměrné mzdy – tím jak v důchodech postupně převažuje složka systému rovného důchodu, dochází ke konvergenci k cílovému náhradovému poměru (cca 2060).

5. Závěr

Cílem předcházející kapitoly bylo kvantifikovat budoucí vývoj hospodaření a náhradového poměru státního důchodového systému. Na Slovensku jde již o spočítání důsledků už uskutečněných změn, Česká republika stojí před vícero možnostmi. Je vysoce pravděpodobné, že výsledná podoba reformy nebude shodná s alternativou jedné politické strany, ale výsledkem kompromisu. Konečnou podobu tohoto kompromisu však nikdo v současnosti nezná, proto se budu zabírat jednotlivými možnostmi a názory.

Koncepce ČSSD na první pohled vypadá velmi dobře. Systém bude dlouhodobě dosahovat přebytků. Co ale není zřejmé, je snižování náhradového poměru až na polovinu současného a o 1 p.b. vyšší odvody na starobní důchody, tj. stejně jako v ostatních alternativách.

V případě ODS by systém měl dosahovat minimálního deficitu, vykoupeného vyšším důchodovým věkem a náhradovým poměrem na úrovni 20%. Potenciál jejich návrhu vidím hlavně ve snížení míry přerozdělování v ekonomice a z toho plynoucích případných pozitivních důsledků.

Nejblíže se parametrům slovenské reformy blíží alternativa KDU-ČSL. Předpokládaný vývoj bilance průběžného pilíře však vykazuje určité odlišnosti. V případě vývoje na Slovensku se propad zastaví až na -2% HDP a dále by se bilance měla už jen zlepšovat. V ČR můžeme očekávat (pokud by se tato reforma uskutečnila) propad jen na -1% HDP, přičemž v dalších obdobích by měla bilance oscilovat okolo této hodnoty.

Která z reformních alternativ je tedy nejlepší? Byla reforma na Slovensku provedena tou nejlepší formou? Na tuto otázku neexistuje dle mého názoru jednoznačná odpověď.

Osobně se přikláním jednoznačně k vícepilířovému modelu, ten je schopen uspokojivě reagovat na jednotlivé faktory.

Jsem přesvědčen o správnosti zavedení kapitalizačního pilíře na Slovensku a nutnosti pro ČR vykročit stejným směrem, nebo směrem k rovnému důchodu podle ODS, která sice explicitně o 2. pilíři nehovoří, ale princip dobrovolného spoření občanů ho plně nahrazuje.

Zatímco na Slovensku politická situace umožnila reformu důchodového systému,

v České republice zatím vhodný okamžik ještě nenastal. Na základě porovnání jednotlivých veličin (salda, náhradového poměru) můžeme vidět, že Českou republiku čeká více tvrdších změn než na Slovensku. To jak v nárůstu odvodového zatížení, pozdějšího věku odchodu do důchodu nebo razantnějšího poklesu náhradového poměru. Podle dnešní situace bychom v budoucnosti mohli být pravděpodobně svědky realizace návrhu ODS, případně kompromisu s jinými politickými stranami.

Účelem důchodového systému je zajistit občanům co možná největší návratnost finančních prostředků vložených do systému při dohodnuté úrovni solidarity. Doposud důchodový systém na Slovensku (před reformou) a v České republice v současnosti plnil tuto funkci spíše hůře. Odměnou za vysoké odvody byly nízké důchody a vysoká míra redistribuce. Zatímco situace na slovenské politické scéně umožnila prosadit důležité reformní opatření, v České republice se zatím před problémem spíše zavíraly oči. Výsledkem dosavadního snažení je alespoň ustanovení Týmu expertů pod vedením V. Bezděka, který má za úkol kvantifikovat dopady reformních návrhů politických stran. Tento orgán je však apolitický – zodpovědnost rozhodnout mají jen politické strany.

Při realizaci důchodové reformy by bylo moudré využít zkušeností z jiných zemí. Česká republika stojí před jedinečnou šancí, nezopakovat chyby jiných a reformovat svůj důchodový systém tak, aby byl připraven na ekonomický a společenský vývoj budoucích let. Tímto narážím na již zmíněné nedokonalosti slovenské reformy, kdy v novém důchodovém systému zůstalo mnoho nedostatků z minulosti a přibyly i nové. Doufám, že se politická situace v České republice ustálí a dlouho diskutovaná reforma českého důchodového systému bude dotažena do zdárného konce. Jak konkrétní reforma bude vypadat nikdo neví. Uvidíme!

6. Literatura

1. Vladimír Bezděk: Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reformem), 1 díl, VP č. 25, ČNB, Praha, 2000
2. Vladimír Bezděk: Penzijní systémy obecně i v kontextu české ekonomiky (současný stav a potřeba reformem), 2 díl, VP č. 25, ČNB, Praha, 2000
3. Gregorová Zdeňka: Důchodové systémy, Masarykova univerzita v Brně, 1998
4. Chren Martin – Švejna Ivan: Dochodková reforma po Slovensky, Nadácia F.A. Hayeka, Bratislava, 2004
5. Steurer Miriam: Extending the Aaron Condition for alternative Pay-As-You-Go Pension System, Centre For Pensions and Superannuation, Working Paper 03/06, 2003
6. Krebs V. a kol.: Sociální politika, Codex 1997, 148 - 150
7. Gomulka S.: Pension problem and Reforms in the Czech Republic, Hungary, Poland and Romania, Centre for economic performance, CEP discussion paper no. 0480, 2000

Internet:

- Britské listy <http://www.blisty.cz>
- Ministerstvo práce a sociálních
věcí České republiky <http://www.mpsv.cz>
- Ministerstvo financií Slovenskej republiky <http://www.finance.gov.sk>
- Příprava podkladů pro rozhodnutí
o důchodové reformě v ČR <http://www.reformaduchodu.cz>
- Inštitút pre ekonomické a sociálne reformy <http://www.ineko.sk>
- Sociálna poisťovňa <http://www.socpoist.sk>
- Štatistický úrad Slovenskej republiky <http://www.statistics.sk>
- Český statistický úřad <http://www.czso.cz>